

СИНТЕЗ ПРОЦЕДУР ДІАЛОГУ В ТРЕНАЖЕРАХ ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМАХ

Розглянуто підстави синтезу мультимедійних діалогових комплексів в АІС призначених для відображення динамічних ситуацій з використанням СППР.

Ключові слова. Система, ієрархія, діалог, мультимедіа, ситуація.

Pre-conditions of the synthesis of multimedia dialogue complexes are considered in AIS, intended for the reflection of dynamic situations with the use of the support system of making decision.

Keywords: system, hierarchy, dialogue, multimedia, situation.

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний етап розвитку технологій управління слабоструктуризований ієрархічними системами, виробничими процесами і фінансовими та ресурсними потоками ґрунтується на концепції оперативного командного діалогу з різними рівнями при формуванні та прийнятті рішень.

В умовах дії загроз і збурюючих факторів як на технологічні процеси та і на управляючі, різко зростає важливість проблеми забезпечення як інформаційного так і системного, прийняття рішень, при формуванні стратегій координаційного управління в ієрархічній корпоративній структурі.

Особливо актуальною є ця проблемна задача для виробництв з потенційно-небезпечними об'єктами (ПНО) як от енергетика, газо- і нафтотранспортні мережі, нафтопереробні і металургійні заводи, оскільки у випадку надзвичайної ситуації необхідно ефективно формувати стратегію і план дії по її ліквідації а основі оперативного діалогу між командно-управляючим персоналом, АСУ, верхніми ієрархічними рівнями управління, експертними системами в структурі системи підтримки прийняття рішень, базами оперативних даних на основі інтелектуальних мультимедійних інтерфейсів.

---

¹Національний університет "Львівська політехніка"

Проблемна задача створення діалогових мультимедійних комплексів відображення оперативно-технологічних даних про стан системи, оцінки технологічних і інформаційно-управлінських ризиків при формуванні керуючих рішень, на різних рівнях ієрархії та візуалізація динамічних образів ситуацій є актуальною задачею для побудови тренажерів операторів АСУ-ТП.

Проблема створення інтелектуального тренажера базується на розроблені системи управління процесом навчання побудованої на наступних компонентах (Рис. 1):

- Когнітивна модель інтелектуального агента (КН-ІА);
- Автоматична система управління процесом тренування (АСУ-ПТ);
- База даних і знань про систему об'єктно-орієнтованої ієрархічної системи оперативного управління (БЗ, МОУ);
- Модель оператора тренажера (МОТ);
- Модель діалогової мультимедійної системи взаємодії структур інтелектуального тренажера (МД МС).

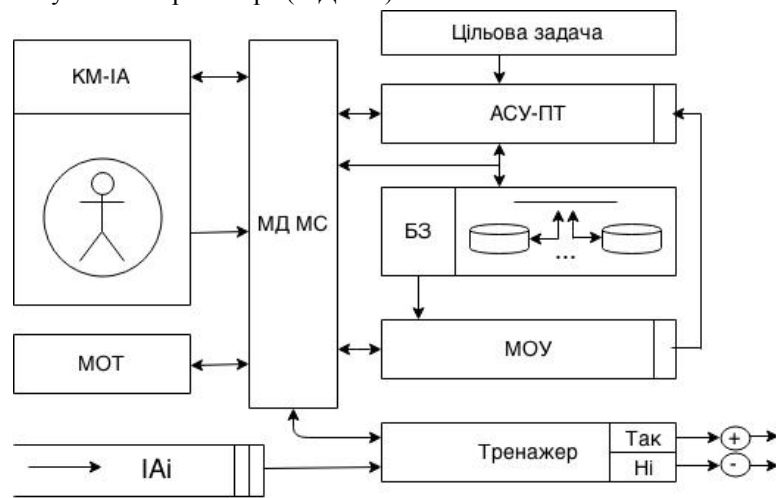

Рис. 1. Структурна схема інтелектуального тренажера

2. ДІАЛОГОВІ МУЛЬТИМЕДІЙНІ КОМПЛЕКСИ ДЛЯ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Автоматизовані інформаційні системи служать основою автоматизації формування управлінських рішень на основі вхідних даних, які відображають стан і ситуацію на об'єкті, з використанням методів оптимізації і прийняття рішень. Ключовим моментом є те, що особа оператора та АІС є партнерами в управлінській грі, на основі діалогу, стратегія якої для машинних засобів є жорстока, а гнучкість при її формуванні вносить оператор [1-3].

В процесі генерації стратегій досягнення мети є встановлення логічного і інформаційно-змістового зв'язку між минулим, поточним та наступним етапами управління, як основи синтезу планів при реалізації стратегій[4].

Опис і представлення образів проблемних ситуацій є основою аналізу для прийняття управляючих рішень на кожному кроці управляючих команд.

Стратегії автоматизованого управління в АСУ на множині евристик і алгоритмічних операцій представимо у вигляді наступної моделі:

$$Strat(U|C_i) = \langle Sit(I_x, I_y, I_z | Z_i \in T_u), M_{OY}, J_K, \tau_u \rangle$$

Де $Sit(I_x, I_y, I_z)$ - ситуація на об'єкті в різні етапи часу управління, M_{OY} - модель об'єкта, J_K - функціонал якості, τ_u - цикл часу управління.

Для кожної стратегії функція управління представляє собою частково формалізовану систему логічних правил управління об'єктом, які задають маршрути пошуку рішень (дерева), що ведуть до досягнення мети.

В АСУ система формування керуючих дій включає засоби діалогової взаємодії:

- Алгоритми і процедури діалогу (інтерфейс) між активними гравцями;
- Транслятор вхідної мови обміну запитами і відповідями;
- Інтерпретатор команд управління процесом діалогу;
- Планувальник задач управління процесом тестування.

Операції для задач управління розбиваються на групи згідно людської і машинної компоненти тренажерного комплексу:

- Людина – інтелектуальні операції для виявлення знань;
- ЕВМ – логіко-математичні операції для розв'язання задач;

- Людина + ЕВМ – логіко-інтелектуальні змістовні операції формування рішень.

За функціональними ознаками операції класифікуються:

- Синтезуючі для формування інформаційної моделі об'єкта управління і планів дій згідно стратегії навчання;
- Аналізуючі як відображенні властивостей об'єкта і його структури;
- Оцінюючі – за критеріями якості здобутих знань і навиків;
- Постановка задач управління – інтелектуально-інформаційні технології управління згідно заданої мети.

Включення людини в процес управління вимагає створення засобів діалогу та інтерфейсу для взаємодії з АСУ і включає інформаційне, апаратне та програмне забезпечення[1,2].

Функції інтерфейсу взаємодії з АСУ наступні інтегральні дії:

- Розподіл між оператором і АСУ операцій управління;
- Надання оператору результатів управлінських дій на екрані дисплея, у вигляді образу динамічної ситуації (текстово-графічного, мультимедійного), який відображає структуру інформаційної моделі об'єкту управління з певним змістом;
- Забезпечення семантичної ємкості кадру за рахунок мультимедійного графічного кольорового зображення топологічних, метричних і фізичних властивостей об'єкта управління, які визначають сутність проблемної ситуації.
- Формальне зображення оцінок правильності керуючих дій і їх індикації у вигляді дерев рішень або маршрутів для оцінки степені наближення до цільової області або аварійної;
- Організація взаємодії ОПР-АСУ для управління процесом вироблення управляючого рішення на основі планування дій, виходячи з стратегій досягнення мети. Та побудови траєкторії руху на їх основі;
- Забезпечення корпоративного управління на основі узгодження альтернативних пропозицій по керуючому рішенню в умовах загроз і конфліктів;
- Забезпечення сервісних функцій для оперативного персоналу та доступу до нормативних даних, баз даних і знань, та їх документування;

- Забезпечення взаємного навчання щодо функцій оперативного управління <ОПР-АСУ-ОУ>.

3. ВИСНОВОК

В статті розглянуто підходи і вимоги до побудови компонент діалогового інтерфейсу на основі інформаційних технологій і СППР з використанням концепції когнітивного інтелектуального агента. Такий підхід, на підставі когнітивної моделі особи оператора-управлінця, забезпечує адекватність процесу тренування персоналу і скорочує час входження в робочий режим.

1. Рыбаков Ф.И. Системы эффективного взаимодействия человек и ЭВМ - М.: Радио и связь. 1985 - 200 с.2. Сікора Л.С. Когнітивні моделі та логіка оперативного управління в ієрархічних інтегрованих системах в умовах ризику- Львів. ЦДС. 2009- 432с.3. Сікора Л.С., Синтез процедур діалогу в тренажерах для оперативного управління в автоматизованих ієрархічних системах. : Зб. Наук. Пр. №57 – К.ІПМЕ, 2010. -248-254 с.